

УДК 343.985.7:353.753

І.С. МАРКІВ, Національна академія внутрішніх справ

СЛІДОВА КАРТИНА ЯК ЕЛЕМЕНТ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ НЕЗАКОННОГО ЗАВОЛОДІННЯ ВОГНЕПАЛЬНОЮ ЗБРОЄЮ

Ключові слова: зброя, заволодіння, характеристика, розслідування, методика, сліди, вогнепальна, обстановка, час

Значимою проблемою для суспільства в цілому, правової науки та органів внутрішніх справ, зокрема, є дослідження комплексу наукових проблем, спрямованих на розробку правових і організаційно-тактичних основ протидії незаконному обігу вогнепальної зброї. Сьогодні зброя нерідко попадає до рук осіб, які не мають на неї відповідного дозволу, а також схильних до вчинення злочинів з її використанням, і, на жаль, ця зброя все частіше використовується такими особами у протиправній діяльності.

Вивчення судової та слідчої практик свідчить, що джерелами поповнення злочинних арсеналів вогнепальною зброєю, є її контрабандне ввезення із-за кордону (особливо регіонів збройних міжнародних конфліктів), крадіжки на заводах, де виготовляють таку зброю, з військових частин та органів внутрішніх справ [1, с.5; 2, с.114–115; 3, с.311–312].

Проблеми методики розслідування незаконного обігу вогнепальної зброї вже були предметом дослідження Г.О. Бойка, А.В. Втюрина, П.Н. Заболоцького, В.Г. Камиш, Д.А. Корецького, Ю.Г. Корухова, О.А. Мокрицького, С.Г. Павлікова, В.А. Саморока, О.А. Смирнова, М.П. Тюлькіна, В.В. Єфіменка, А.Ю. Шапошникова та інших науковців.

Однак, слідова картина незаконного заволодіння вогнепальною зброєю у публікаціях

цих науковців не аналізувалася, або досліджена ними фрагментарно. Тому в нашій статті ми основну увагу приділили дослідженню слідової картини як елементу криміналістичної характеристики незаконного заволодіння вогнепальною зброєю.

Загальновідомо, що сліди злочинної діяльності – це будь-які зміни середовища, що виникли в результаті вчинення в цьому середовищі злочину. Фактично будь-які зміни об'єктивної дійсності можуть нести криміналістично значиму інформацію про злочинну подію [4, с.22–23].

Оскільки вчиненню незаконного заволодіння вогнепальною зброєю передують ретельна підготовка, кількість «традиційних» для криміналістики слідів злочину, як правило, мінімальна. Злочинці досить ефективно маскують свою зовнішність, надягаючи маски, додаткові аксесуари, які відволікають увагу від їх зовнішності, практикують міліцейську та військову форми. Використані для вчинення злочинних дій взуття й одяг нерідко знищують. Це значною мірою перешкоджає викриттю злочинців у ході такої слідчої дії, як пред'явлення для впізнання особи або предметів. Крім того, у низці випадків злочинці вбивають і калічать осіб, під охороною або в користуванні яких перебувала вогнепальна зброя, а також очевидців злочинної події.

Тому вербальні джерела інформації, так звані «ідеальні» сліди, про факт незаконного заволодіння вогнепальною зброєю, пов'язаного із застосуванням насильства (грабіж, розбій, вбивство), в сукупності доказів у справі займають досить незначне [2, с.46–47].

Вивчення судової та слідчої практики показує, що типовими слідами незаконного заволодіння вогнепальною зброєю є матеріальні сліди, до яких відносяться відображення, предмети й речовини. Сліди-відображення – це сліди пальців рук, ніг, взуття, транспортних засобів, знарядь злочину й проникнення на охоронюваний об'єкт. До слідів-предметів відноситься вогнепальна зброя, сліди її застосування (кулі, гільзи), сліди впливу на навколишні предмети (ушкодження стін, стель,

дверей), а також традиційні «супровідні» сліди у вигляді недопалків цигарок, залишків їжі на місці очікування моменту часу безпосереднього вчинення злочину. До слідів-речовин відносяться кров, слина, інші виділення людського організму, а також ґрунт, що дозволяє в ряді випадків визначити місце останнього перебування злочинця [1, с.38–39; 5, с.15].

Нерідко крім перерахованих, «традиційних» слідів, на місцях подій залишаються так звані мікросліди, які є відображенням фрагмента рельєфу слідоутворюючого об'єкта, для визначення форми й розмірів якого використовуються оптичні засоби (лупа, мікроскоп та ін.).

Крім слідів, у їх широкому розумінні, до складу слідової картини, а разом із нею до криміналістичної характеристики аналізованого виду злочину, входить обстановка злочину, яка включає в себе відомості про місце та час злочину. Вивчення слідчої практики свідчить про те, що більшість фактів незаконного заволодіння вогнепальною зброєю характеризується викраденням, переробленням, носінням, зберіганням або збутом вогнепальної зброї. Усі перераховані види злочинної поведінки з вогнепальною зброєю можна умовно віднести до так званих «мирних», ненасильницьких видів незаконного обігу зброї, які істотно відрізняються від насильницьких злочинів, у ході яких вчиняється заволодіння зброєю шляхом грабежу або розбою. Такі насильницькі факти мають місце в приміщенні, поза приміщенням або в транспортному засобі, як правило, автотранспортному. Тому місце вчинення злочину – це ще одна важлива складова слідової картини незаконного заволодіння вогнепальною зброєю.

Дослідження показало, що до приміщень, у яких вчиняються відкриті заволодіння вогнепальною зброєю, відносяться охоронювані приміщення, кімната чергового військової частини, чергова частина підрозділу внутрішніх справ, ізолятор тимчасового тримання, слідчий ізолятор, чергова частина виправної установи, чергова частина підрозділу державної служби охорони. Напади на черговий на-

ряд в умовах подібних приміщень вчиняються, як правило, з використанням або фактору раптовості, або ж шляхом зловживання довірою.

Щодо першого випадку, то злочинець розраховує на те, що особи, які перебувають у приміщенні, не зможуть організувати опір його діям і включити систему (сигнал) тривоги. При цьому дії нападаючих характеризуються швидкоплинністю й супроводжуються психологічним впливом на потерпілих. Як правило, таку тактику обирають військовослужбовці строкової служби, які перебувають у стані сильного хвилювання через нестатутні відносини у військовому колективі. Оскільки підготовчий період при вчиненні такого злочину, як правило, відсутній, на місці події залишаються не тільки численні матеріальні сліди злочину, але й у пам'яті вцілілих очевидців закарбовуються ознаки зовнішності нападників.

У другому випадку, коли злочинець проник у приміщення шляхом зловживання довірою, несподіваним для присутніх є факт безпосереднього нападу, а не проникнення в приміщення, тому на перешкодах (дверях, вікнах, їх ґратах) не залишається слідів злому. Результати насильницького заволодіння вогнепальною зброєю концентруються усередині приміщення у вигляді слідів боротьби та пострілів [1, с.37–42].

У випадку насильницького заволодіння зброєю поза приміщенням, злочинці змушені приділяти значну увагу способам безпечного зближення з особою, у якої планують викрасти вогнепальну зброю (такими особами нерідко є працівники міліції, судді, прокурори), або особи, які здійснюють охорону приміщення, де зберігається вогнепальна зброя (вартіві). З цією метою використовують різні приводи, за допомогою яких можливо впритул підійти до вартового: передати повідомлення, цигарку, воду, записку та ін. Поширеним при цьому є використання на даному етапі жінки, яка входить до складу злочинного угруповання, і виступає фактором відволікання уваги, або в якості безпосереднього нападника. Працівників міліції нерідко спеціально викликають у безлюдне місце, де обіцяють

передати відомості, що мають відношення до їх професійної діяльності.

Якщо зближення із працівником міліції або вартовим неможливе, використовують прийоми прихованого нападу ззаду, через природні або штучно створені укриття. При цьому злочинець, як правило, затрачає певні зусилля на вивчення передбачуваного маршруту руху майбутньої жертви, що припускає попереднє спостереження за характером її пересування, і це, у свою чергу, відображається у свідомості очевидців або в матеріальній обстановці місця нападу.

Наступний етап нападу, з метою незаконного заволодіння вогнепальною зброєю поза приміщенням, характеризується нейтралізацією жертви. І в приміщенні, і поза ним, використовуються однотипні способи подолання опору жертви, до якої нападаючий наблизився на відстань, що дозволяє здійснити свої наміри як за допомогою словесних погроз, так і фізичної сили, а також з використанням зброї. Це, як правило, досягається шляхом: висловленням погрози застосування насильства, що супроводжується демонстрацією серйозності намірів здійснити свою погрозу (наприклад, приведенням наявної вогнепальної зброї в бойовий стан); застосуванням насильства, не небезпечного для життя й здоров'я потерпілого; нанесення тілесних ушкоджень, які позбавляють жертву можливості подальшого опору (удари по голові, інших життєво важливих органах).

Ще одним важливим структурним елементом слідової картини є час вчинення злочину. На його вибір впливає значна кількість факторів. У ході проведеного дослідження було встановлено, що час вчинення незаконних заволодінь вогнепальною зброєю обирається злочинцями залежно від різних факторів, серед яких не останнє місце займають активність підрозділів карного розшуку, забезпеченість їх автотранспортом і озброєнням, порядок несення служби охороною об'єкта, з якого заплановано вчинити незаконне заволодіння вогнепальною зброєю, зокрема, зміна вартових, наявність сторонніх громадян, які мають мо-

жливність стать очевидцями злочину й здатних протидіяти при заволодінні зброєю та ін.

Проведене дослідження показало, що злочинці нерідко організують незаконні заволодіння вогнепальною зброєю в денний час, в умовах скупчення на вулицях сторонніх осіб. Такі фактори в умовах великого населеного пункту, особливо великого міста, не дозволяють організувати діюче переслідування, обмежують ймовірність застосування охороною і правоохоронними органами вогнепальної зброї, дозволяють у разі необхідності взяти заручників, що в підсумку, сприяє втечі злочинців з місця події.

Знання слідової картини як елементу криміналістичної характеристики незаконного заволодіння вогнепальною зброєю саме по собі має істотне значення для слідчого, оскільки дозволяє заповнювати пробіли малоінформативної слідової картини на початковому етапі розслідування аналізованої злочинної діяльності [6, с.16–20]. Роль і значення слідової картини значно зростає, коли між нею і іншими елементами криміналістичної характеристики виявляються кореляційні зв'язки, які дозволяють прогнозувати наявність невідомих елементів при наявності низки відомих [6, с.16–20; 7, с.174–175; 4, с.12]. Так, за способом вчинення незаконного заволодіння вогнепальною зброєю можна з достатнім ступенем упевненості визначити елементи слідової картини, а через неї вийти на суб'єкта, причетного до вчинення даного злочину.

ЛІТЕРАТУРА

1. Втюрин А. В. Тактические особенности розыска похищенного огнестрельного оружия : учеб. пособие / А. В. Втюрин, Н. М. Букаев. – Сургут : Изд-во Сургут. ун-та, 2000. – 89 с.
2. Коваленко І. Злочини, пов'язані з незаконним обігом вогнепальної зброї / І. Коваленко // Прокуратура. Людина, Держава. – 2004. – № 1 (31). – С. 114–117.
3. Корухов Ю. Г. К вопросу о методике расследования хищений огнестрельного оружия и его комплектующих с заводов-изготови-

телей / Ю. Г. Корухов, А. А. Касаткин // Проблемы борьбы с организованной преступностью в Северо-Кавказском регионе (правовой, политический, экономический, национальный аспекты) : материалы науч.-практ. конф. – М. : МИ МВД России, 2000. – С. 311–325.

4. Старушкевич А. В. Криміналістична характеристика злочинів : навч. посіб. / А. В. Старушкевич. – К. : НВТ «Правник»-НАВСУ, 1997. – 42 с.

5. Камыш В. Г. Предупреждение и раскрытие краж оружия и взрывчатых веществ : уче-

бное пособие / В. Г. Камыш, Л. В. Саленик. – Минск : МВШ МВД РБ, 1992. – 28 с.

6. Бахин В. П. Криминалистическая характеристика преступлений как элемент расследования / В. П. Бахин // Вестник криминалистики. – 2000. – Вып. 1. – С. 16–22.

7. Криміналістика : підручник / [П. Д. Біленчук, М. В. Салтевський, А. В. Старушкевич та ін.] ; за ред. П. Д. Біленчука. – К. : Укр. правнич. фундац., Вид-во «Право», 1997. – 253 с.

Марків І. С. Слідова картина як елемент криміналістичної характеристики незаконного заволодіння вогнепальною зброєю / І. С. Марків // Форум права. – 2011. – № 4. – С. 457–460 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2011-4/11miczvz.pdf>

Розкрито зміст слідової картини як важливого елементу криміналістичної характеристики незаконного заволодіння вогнепальною зброєю. Проаналізовано сліди в їх широкому розумінні, обстановку та фактор часу, як складових слідової картини. Звернуто увагу на зв'язок слідової картини з іншими елементами криміналістичної характеристики незаконного заволодіння вогнепальною зброєю.

***

Марков І.С. Следовая картина как элемент криминалистической характеристики незаконного овладения огнестрельным оружием

Раскрыто содержание следовой картины как важного элемента криминалистической характеристики незаконного завладения огнестрельным оружием. Проанализированы следы в их широком понимании, обстановка и фактор времени, как составные части следовой картины. Обращено внимание на связь следовой картины с другими элементами криминалистической характеристики незаконного завладения огнестрельным оружием.

***

Markov I.S. Traces as a Device of the Criminalistic Performance of Illegal Mastering By Fire-Arms

The maintenance of traces of a picture as important element criminalistics of the characteristic of thefts of fire-arms is opened. Traces in their wide understanding, conditions and time factor, as components of traces of a picture are analyzed. The attention to communication of traces of a picture with other elements criminalistics of the characteristic of thefts of fire-arms is paid.